

Інститут археології Національної академії наук України
Київський Університет імені Бориса Грінченка

*Віталій РУДЬ, Валентин СОБЧУК, Владислав ШАТКОВСЬКИЙ,
Роман КОРЧАК, Ольга Зайцева*

**Звіт про
дослідження поселень трипільської культури
Східноподільською археологічною експедицією на території
Кіровоградської області у 2019 році**

Кропивницький-Київ 2020

Зміст

Вступ	3
1. Обстеження поселення Грузьке-Циганка	4
2. Моніторинг стану збереження поселення Перегонівка	7
3. Огляд та шурфування на поселенні Лещівка	11
4. Пошук культурного шару поселення Цюрупи	15
Висновки	17
Джерела та література	19
Альбом	20

Вступ

Східноподільська археологічна експедиція (СПАЕ) восени 2019 р. провела обстеження відомих поселень трипільської культури на території Голованівського району Кіровоградської області. В складі експедиції працювали археолог Валентин Собчук із м. Кропивницький, студент Національного університету «Києво-Могилянська академія» Владислав Шатковський, студент Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського Р.Корчак, над обробкою знайдених матеріалів працювала співробітниця Київського університету ім. Б. Грінченка Ольга Зайцева. Керівник експедиції – науковий співробітник відділу археології енеоліту та бронзової доби Інституту археології НАНУ Віталій Рудь.

Територія Гайворонського району розташована в правобережному басейні р. Південний Буг. Район розташований на крайньому півдні лісостепової зони. Картування пам'яток трипільської культури засвідчує, що саме землі Гайворонського району стали крайньою південною межею поширення трипільського населення в межиріччі Південного Бугу та Дніпра. Наші обстеження здійснені з метою моніторингу стану збереження відомих пам'яток регіону та уточнення їх локації і хронологічної атрибуції. В планах було оглянути п'ять поселень трипільської культури Лещівка, Перегонівка, Грузьке-Циганка, Цюрупі та Полонисте.

1. Обстеження поселення Грузьке-Циганка

Вперше поселення було обстежене у 2012 р. розвідкою співробітника Кіровоградської археологічної експедиції Інституту археології НАН України С. С. Федорова. Дослідником засвідчено наявність поселення лише на північному краю плато, але вже тоді зроблено припущення, що площа поселення є досить великою. З метою документації сучасного стану збереження культурного шару поселення Східноподільська археологічна експедиція ІА НАН України здійснила обстеження пам'ятки у 2019 р.

Поселення (рис. 1) розміщене на північній околиці с. Грузьке (Голованівський район Кіровоградської області) на рівнинному мисоподібному краю плато (рис. 2) утвореному впадінням у р. Циганка (Циганка → Ятрань → Синюха → Південний Буг) невеликої річки з ліва. Ця річка бере свій початок в с. Кленове (Голованівський район Кіровоградської області). Долина р. Циганки знаходиться на схід від поселення, а долина малої річки – на північ. Північно-західна частина поселення обмежена не глибоким яром. Земна поверхня в межах поселення має незначну північно-східну експозицію.

Поселення займає простори у 630 м на 540 м. Загальна його площа, яка визначена на основі поширення підйомного матеріалу на земній поверхні, складає 33,2 га. GPS координати умовного центру поселення 48°27'14.6"N 30°24'05.5"E.

Основна частина поселення знаходиться під полем для вирощування сільськогосподарських однорічних рослин. Східний край поселення знаходиться під садибами та присадибними ділянками мешканців села. Вузька смуга поселення на півночі задернована. Також через територію поселення проходить дві ґрунтових дороги. Перша, на півночі поселення і розташована у широтному напрямку, а друга – на сході, у довготному напрямку.

Восени 2019 року проведено шурфування в північно-західній (шурф 1) та центральній (шурф 2) частинах пам'ятки (рис. 1).

Шурф 1 мав площу 1x1 м. Стратиграфія (рис. 3) в його межах наступна. До глибини 20-27 см триває шар чорнозему, а нижче – жовто-сірий ґрунт. В обох контекстах наявні дрібні фрагменти обпаленої глини – обмазка глинобитних споруд, а також фрагменти керамічного посуду. Очевидно, що в шарі чорнозему фрагменти перебувають в перевідкладеному стані. Також в шарі чорнозему наявні і фрагменти розмірами понад 5 см, що свідчить про значну руйнацію культурного шару пам'ятки внаслідок сільськогосподарської обробки ґрунту.

У шурфі 2 (рис. 4) культурний шар поселення представлений прошарком товщиною до 10 см у якому трапилися поодинокі фрагменти обпаленої глини (обмазка глинобитних споруд). Вони знаходилися у шарі сіро-жовтого ґрунту, а поверх розташований чорнозем товщиною 28-30 см. Перекриті значним шаром чорнозему артефакти знаходяться в непорушеному стані та свідчать про розташування неподалік від шурфу глинобитної споруди.

На поселенні знайдено невелику кількість керамічного посуду двох груп. Перша група це так звані кухонні посуд (горщики) бідно прикрашений рельєфним орнаментом: вертикальні розчоси, відбитки зубчастого штамп. Друга група – «столовий» посуд прикрашений заглибленим орнаментом. Також житель с. Грузьке передав експедиції колекцію крем'яних виробів зібрану ним на території поселення протягом кількох останніх років. В колекції переважають скребки виготовлені з місцевої крем'яної сировини.

В результаті обстежень 2019 р. з'ясовано, що негативно позначається на стані збереження культурного шару сільськогосподарське використання територій, на яких розміщене поселення. Особливо потерпає північно-західна ділянка, розташована на схилі. Східна частина поселення, яка розташована під присадибними ділянками мешканців села, також знаходиться під

загрозою руйнування, а подекуди вже й зруйнована в результаті проведення різнопланових земляних робіт, насамперед під час будівництва споруд. Також негативно впливає на поселення діяльність грабіжників, так званих «чорних археологів». Місцеві жителі повідомили, що часто знаходять грабіжницькі ями із слідами пошкодження культурних нашарувань. Їх знаходять в центральній частині та на закинутих присадибних ділянках мешканців села. Місцеві фермери здійснюють рекультивацію пошкоджених ділянок.

Поселення Грузьке-Циганка належить до східнотрипільської археологічної культури етапу VI-VII Трипілля, племена якої в кінці 5 – на початку 4-го тис. до н. е. заселяли простори міжріччя Південного Бугу та Дніпра. На сьогодні відомо понад 30 поселень вказаної групи. До того ж поселення цієї культури переважно концентруються на північний захід від Голованівщини. А отже, Грузьке є поселенням, яке віддалене на південний схід від основного ареалу поширення пам'яток культури.

2. Моніторинг стану збереження поселення Перегонівка

Перше обстеження поселення проведено у 1964 р. В. А. Стефановичем. А у 1980-х рр. сліди поселення було виявлено при дешифровці аерофотознімків військовим топографом К. В. Шишкіним. У 1989 р. Трипільська експедиція Інституту археології НАН України під керівництвом В. А. Круца та за участі С. М. Ригова провела обстеження пам'ятки. Дослідниками визначено площу поширення підйомного матеріалу, охарактеризовано топографічні умови розташування пам'ятки та здійснено культурну атрибуцію знайдених матеріалів. З метою документації сучасного стану збереження культурного шару поселення Східноподільська археологічна експедиція ІА НАН України здійснила обстеження пам'ятки у 2019 р.

Поселення (рис. 5) знаходиться між селами Перегонівка (Голованівський район Кіровоградської області) та Рогова (Уманський район Черкаської області) на правому березі р. Ятрань (Ятрань → Синюха → Південний Буг). Розташоване на мису утвореному впадінням в річку струмка, який тече з с. Крутеньке (Голованівський район) та сухою балкою, яка врізається в струмок з ліва. У вершині балка роздвоюється і східне її заглиблення обмежує територію поселення з північного заходу. Річка Ятрань знаходиться на схід від поселення, струмок – на півдні, основна частина балки – на південному заході та заході. Земна поверхня в межах поселення має переважно південно-східну експозицію.

Поселення займає простори у 630 м на 480 м. Загальна його площа (рис. 5), яка визначена на основі поширення підйомного матеріалу на земній поверхні, складає 22,4 га. GPS координати умовного центру поселення 48°33'53.5"N 30°30'00.6"E.

Основна частина поселення (рис. 6-7) знаходиться під полем для вирощування сільськогосподарських однорічних рослин. Південний, південно-західний, західний та південно-східний краї поселення засаджені

деревами. Через східну частину поселення проходить дорога Рогова – Перегонівка по лінії Північ-Південь.

Восени 2019 року проведено шурфування (рис. 7) в центральній частині пам'ятки. Шурфом 1 площею 1х2 м досліджено частину глинобитної споруди трипільської культури (рис. 9-10). Вона була перекрита шаром чорнозему товщиною 20-23 см, та шаром сіро-чорного ґрунту товщиною 12-15 см. Руїни споруди представлені двома шарами. Верхній – це дрібні (5х5х5 см) фрагменти обпаленої глини, які трапилися в малій кількості на території шурфу. Нижній шар утворений масивними шматками обпаленої глини, які повністю покривають центральну та західну частину шурфу. Фрагменти пласкі, мають рівну поверхню та товщину в межах 7-10 см. Фрагменти обмазки обох шарів виготовлені із суміші глини з рослинними домішками (полова). В східній частині шурфу знайдено лише декілька фрагментів обмазки. Отже, шурфом досліджено край споруди, яка мала два поверхи. Залишки нижнього шару є перекриттям першого поверху (платформа), а верхній шар це фрагменти стін та перекриття другого поверху. В західній частині шурфу, під фрагментами платформи знайдено розвал кратера із категорії «столового» посуду. Розбір будівельних решток не проведено, усі знахідки залишено на місці та законсервовано.

Різні ділянки поселення, переважно північно-західна, західна та південно-західна, пошкоджені протиправними діями грабіжників (рис. 8). За словами місцевих фермерів, іноді ями залишені грабіжниками сягають площі у кілька квадратних метрів та глибини понад 1 метр. Неодноразово фермерами здійснено засипання пошкоджених ділянок. Під час огляду такі ділянки добре фіксувалися на поверхні поля за скупченням масивних шматків обмазки споруд та фрагментів керамічного посуду. Незаконно розкопані ділянки на території лісу залишені розкритими.

На поселенні знайдено велику кількість керамічного посуду двох груп. Перша група це так званий кухонний посуд (горщики) прикрашений

рельєфним орнаментом: вертикальні розчоси, «перлини», насічки, наколи, заципи, відбитки зубчастого штампу.

Друга група – «столовий» посуд прикрашений монохромною (темно-коричнева фарба) орнаментацією. Серед форм присутні миски, кубки, сфероконічні та біконічні посудини, кратери, амфори, грушеподібні посудини, шоломоподібні та ступкоподібні покритишки, горшки та біноклеподібні посудини. На посудинах домінують меандрова, листоподібна, спрощено-лінійна, метопна, лицьова та фестонна схеми.

В результаті обстежень 2019 р. з'ясовано, що найбільш негативно впливає на поселення діяльність грабіжників, так званих «чорних археологів», протиправними діями яких значно пошкоджено культурні нашарування в північній, північно-західній, західній та південній частинах поселення.

Поверхня західної частини дороги знаходиться нижче поверхні поля, а отже спорудженням дороги уже знищено культурні нашарування пам'ятки. Подальші реконструкції дорожнього полотна чи інші земляні роботи на автошляху можуть призвести до руйнування культурного шару поселення.

Заліснені ділянки поселення вимагають обережного проведення будь яких господарських робіт. До прикладу, викорчовування чи насадження нових дерев спричинять пошкодження культурного шару поселення.

Негативно позначитися на стані збереження культурного шару може безвідповідальне сільськогосподарське використання територій поселення. Вкрай обережним землекористування має бути на ділянках з похилою поверхнею. Оскільки, в таких місцях ерозійні процеси є інтенсивнішими, що може призвести до зменшення потужності шару ґрунту, який перекриває культурні нашарування.

Поселення Перегонівка належить до володимирівської локальної групи етапу VII Трипілля, племена якої на рубежі 5-го та 4-го тис. до н. е. заселяли простори лівобережжя р. Південний Буг. На сьогодні відомо лише сім

поселень вказаної групи. Перегонівка, за дослідженнями С. М. Ригова, є єдиним поселенням, яке представляє фінальну (третю) фазу розвитку групи.

3. Огляд та шурфування на поселенні Лещівка

Вперше поселення було обстежене у 1989 р. розвідкою Трипільської експедиції Інституту археології НАН України під керівництвом В. А. Круца та за участі С. М. Рижова. Дослідниками визначено площу поширення підйомного матеріалу, охарактеризовано топографічні умови розташування пам'ятки та здійснено культурну атрибуцію знайдених матеріалів. З метою документації сучасного стану збереження культурного шару поселення Східноподільська археологічна експедиція ІА НАН України здійснила обстеження пам'ятки у 2019 р.

Поселення (рис. 11) розміщене за 0,8 км на північ від с. Лещівка (Голованівський район Кіровоградської області) на мису (рис. 12) утвореному впадінням у річку двох струмків. Річка бере свій початок в с. Шевченка (Новоархангельський район Кіровоградської області), прямує на південь і в с. Лещівка впадає в р. Ятрань з права (річка → Ятрань → Синюха → Південний Буг). Вузька ділянка річки знаходиться на південний схід від поселення, перший струмок – на південний захід, а другий струмок – на схід від поселення. Земна поверхня в межах поселення має переважно південно-східну експозицію.

Поселення займає простори у 350 м на 260 м. Загальна його площа, яка визначена на основі поширення підйомного матеріалу на земній поверхні, складає 8,2 га. GPS координати умовного центру поселення 48°28'43.5"N 30°35'39.9"E.

Основна частина поселення знаходиться під полем для вирощування сільськогосподарських однорічних рослин. Лише південний край поселення задернований та покритий поодинокими кущами.

Восени 2019 року проведено шурфування в центральній (шурф 1, 4 та 5), південно-західній (шурф 2) та південно-східній (шурф 3) частинах пам'ятки (рис. 11).

Шурф 1 мав площу 1x1 м. Стратиграфія (рис. 13) в його межах наступна. До глибини 12-30 см триває шар чорнозему, а нижче – сіро-жовтий ґрунт із матеріалами, які належать до культурного шару поселення (фрагменти керамічного посуду та обпаленої глини). Матеріали знаходяться подекуди на глибині 15-18 см. Шар чорнозему залягає в стратиграфії не рівномірним шаром, нижня його межа має зубчасті обриси. «Зубці» є наслідком глибокої оранки, яка сягає глибини до 30 см.

Південна частина поселення значно пошкоджена протиправними діями грабіжників культурної спадщини. Зокрема у шурфі 2 площею 1x2 м (2019 р.) прослідковано грабіжницьку яму, культурні нашарування в якій знаходилися у перевідкладеному стані, а їхня стратиграфічна і планіграфічна послідовність втрачена (рис. 14).

Шурф 3 (рис. 15) мав площу 1x1 м. Шар чорнозему тут тривав до глибини 15-18 см. Нижня його межа не рівна, що прослідковано і в шурфі 1. Чорнозем перекриває шар сіро-жовтого ґрунту, який триває приблизно до глибини 50 см. Нижче – материк. У верхньому шарі чорнозему перебували дрібні фрагменти обмазки у перевідкладеному стані.

Шурф 4 мав площу 2x1 м. Стратиграфічно (рис. 17) найвищим шаром є чорнозем товщиною 17-19 см, а нижче нього знаходиться сіро-чорний ґрунт із жовтуватим відтінком товщиною 38-45 см. Нижня лінія цього шару не рівна, а випукла донизу, а в придонній частині шару знайдено артефакти, серед яких фрагменти керамічного посуду (як столового, так і кухонного) та кісток тварин. В планіграфії матеріали не залягали компактним шаром (рис. 16), а були розосереджені по всій площі шурфу. Стратиграфічно нижче цього шару знаходився сіро-жовтий ґрунт без знахідок.

Отже, шурфом досліджено частину заглибленого об'єкту, який в давнину на цій ділянці мав глибину до 45 см. Заповнення матеріалом виявлено лише в придонній частині ями, потужність заповнення не перевищує 10 см, а отже заповнення ями не було тривалим процесом.

Поряд із цією ямою, шурфом 5 площею 1x1 м, досліджено руїни глинобитної споруди (рис. 18). Можливо яма та споруда були єдиним господарським комплексом.

Вершину руїн споруди в шурфі 5 знайдено на глибині близько 17-22 см (рис. 19). Їх перекриває шар сіро-жовтого ґрунту, а поверх – чорнозем товщиною 12-14 см. Руїни споруди представлені трьома горизонтами. Верхній – це дрібні аморфні фрагменти обмазки з домішкою полови. Їх товщина в більшості не перевищує 4 см. Середній шар – це дрібні фрагменти обпаленої глини із рівною поверхнею, їх товщина 4-5 см. Виготовлено їх із суміші глини з піском. Нижній шар – це масивні фрагменти обмазки із недбало заглаженою поверхнею. Товщина сягає 10 см. Виготовлені із глини з домішкою полови. Нижній горизонт поширений компактним шаром по всій площі шурфу, а середній та верхній – переважно лише в південній та центральній частинах шурфу. Отже, досліджена споруда є двоповерховою. Верхній горизонт є руїнами перекриття другого поверху чи стін. Середній горизонт це вимостка, яка розміщена на підлозі другого поверху (середній).

На поселенні знайдено велику кількість керамічного посуду двох груп. Перша група це так званій кухонний посуд (горщики) прикрашений рельєфним орнаментом: вертикальні розчоси, насічки, наколи, защипи, відбитки зубчастого штампу, зооморфні наліпи.

Друга група – «столовий» посуд прикрашений монохромною (чорна фарба) орнаментациєю. Серед форм присутні миски, кубки, сфероконічні та біконічні посудини, кратери, амфори, грушеподібні посудини, покришки, горщики та біноклеподібні посудини. На посудинах домінують меандрова, метопа, фестонна, спрощено-лінійна, лицьова схеми, іноді трапляються схеми листоподібна і *tangentenkreiband*.

В результаті обстежень 2019 р. з'ясовано, що негативно позначається на стані збереження культурного шару сільськогосподарське використання територій, на яких розміщене поселення. Особливо потерпають південно-східні та південні ділянки – які знаходяться на схилах мису. Інтенсивні

ерозійні процеси зменшили товщу ґрунтів, які перекривають культурний шар до 15-20 см.

Найбільш негативно впливає на поселення діяльність грабіжників, так званих «чорних археологів», протиправними діями яких значно пошкоджено культурні нашарування в південній частині поселення – на території поля та задернованої ділянки (рис. 20-21).

За дослідженнями С.М. Рижова поселення Лещівка належить до небелівської локальної групи другої половини етапу VII Трипілля, племена якої на початку 4-го тис. до н. е. заселяли простори міжріччя Південного Бугу та Дніпра. На сьогодні відомо понад 40 поселень вказаної групи. Лещівка є одним із поселень другої фази розвитку групи. Воно є одним із найбільш південних поселень небелівської групи.

4. Пошук культурного шару поселення Цюрупи

Вперше поселення Цюрупи було обстежене у 1989 р. розвідкою Трипільської експедиції Інституту археології НАН України під керівництвом В. А. Круца та за участі С. М. Рижова. Дослідниками визначено площу поширення підйомного матеріалу, охарактеризовано топографічні умови розташування пам'ятки та здійснено культурну атрибуцію знайдених матеріалів. З метою документації сучасного стану збереження культурного шару поселення Східноподільська археологічна експедиція ІА НАН України здійснила обстеження пам'ятки у 2019 р.

Поселення (рис. 22) розміщене за 1 км на південь від с. Тернове (до 2016 р. село мало назву Цюрупи). Знаходиться на мису лівого берега р. Цюрупа (Цюрупа → Ятрань → Синюха → Південний Буг). Зі сходу мис обмежений долиною річки, а на півдні та південному заході глибоким яром, який вривається в долину річки з ліва. Земна поверхня в межах поселення має південно-східну експозицію.

Під час обстежень 1989 р. південна частина мису була розорана і вздовж південно-західного краю мису знайдено близько 10 плям від розораних глинобитних споруд черняхівської культури і одна пляма споруди трипільської культури. Плями були розташовані за 20 м від краю мису у ряд. Під час обстежень 2019 р. територія поселення є задернованою, поросла густою травою та поодинокими деревами і чагарниками (рис. 23). Для визначення західної межі поселення проведено зондування південної частини мису. І в результаті, поєднавши дані розвідок 1989 р. та 2019 р. припускаємо, що площа поселення може становити близько 3 га (330x110 м). GPS координати умовного центру поселення 48°25'47.1"N 30°33'10.2"E.

Один із пошукових зондів 2019 р. був розширений до площі 1x1 м – шурф 1. Він розташований у центральній частині поселення (рис. 22). В шурфі на глибині 34-39 см (план 1) знайдено фрагменти обпаленої глини без видимих рослинних домішок, які були зосередженні в південній частині

шурфа (рис. 24). На деяких фрагментах помітні відбитки дерев'яних конструкцій. Схоже, це фрагменти обмазки споруди черняхівської культури. Вони знаходилися в шарі сіро-жовтого ґрунту. Поверх них шар чорнозему товщиною близько 30-34 см (рис. 25). На глибині 62 см в шурфі знайдено фрагмент стінки столової посудини трипільської культури.

Артефакти трипільської культури з поселення представлені керамічним посудом двох груп. Перша група це так звані кухонні посуд (округлотілі горщики) бідно прикрашений рельєфним орнаментом: вертикальні розчоси, насічки, відбитки зубчастого штамп, шеврони. Друга група – «столовий» посуд прикрашений чорною фарбою. Вдалося визначити лише одну схему розпису – меандрову. За формами наявні конічні миски, сферо конічні та біконічні посудини. Також розвідками 1989 р. знайдено лезо сокири зі сланцю.

Колекція артефактів черняхівської культури представлена фрагментами кружального посуду, які іноді мають лисковану поверхню, чи прикрашені канелюрами. Також наявний фрагмент дна ліпної посудини.

Територія пам'ятки задернована, а тому загрозу руйнуванню культурного шару немає. Проте реалізація у майбутньому будь-якої господарської діяльності на території поселення чи в його найближчих околицях має бути узгоджена із археологами.

За дослідженнями С.М. Рижова поселення трипільської культури Цюрупи належить до небелівської локальної групи другої половини етапу ВІІ Трипілья, племена якої на початку 4-го тис. до н. е. заселяли простори міжріччя Південного Бугу та Дніпра. На сьогодні відомо понад 40 поселень вказаної групи. Цюрупи є одним із поселень другої фази розвитку групи. Воно є одним із найбільш південних поселень небелівської групи. Верхній горизонт поселення відноситься до черняхівської культури ранньоримського часу.

Висновки

Отже, в результаті розвідки вдалося обстежити чотири поселення трипільської культури Грузьке-Циганка, Перегонівка, Лещівка та Цюрупи. Локалізувати поселення Полонисте не вдалося.

Голованівського району Кіровоградської області . нові археологічні пам'ятки поселенського типу. Дві із них (Шепилове та Полонисте 3) належать до трипільської культури, ще одне – до черняхівської культури (Вербове).

Поселення Грузьке-Циганка належить до східнотрипільської археологічної культури етапу VI-VII Трипілля, племена якої в кінці 5 – на початку 4-го тис. до н. е. заселяли простори міжріччя Південного Бугу та Дніпра. На сьогодні відомо понад 30 поселень вказаної групи. До того ж поселення цієї культури переважно концентруються на північний захід від Голованівщини. А отже, Грузьке є поселенням, яке віддалене на південний схід від основного ареалу поширення пам'яток культури.

Поселення Перегонівка належить до володимирівської локальної групи етапу VII Трипілля, племена якої на рубежі 5-го та 4-го тис. до н. е. заселяли простори лівобережжя р. Південний Буг. На сьогодні відомо лише сім поселень вказаної групи. Перегонівка, за дослідженнями С. М. Рижова, є єдиним поселенням, яке представляє фінальну (третю) фазу розвитку групи.

За дослідженнями С.М. Рижова поселення Лещівка належить до небелівської локальної групи другої половини етапу VII Трипілля, племена якої на початку 4-го тис. до н. е. заселяли простори міжріччя Південного Бугу та Дніпра. На сьогодні відомо понад 40 поселень вказаної групи. Лещівка є одним із поселень другої фази розвитку групи. Воно є одним із найбільш південних поселень небелівської групи.

За дослідженнями С.М. Рижова поселення трипільської культури Цюрупи належить до небелівської локальної групи другої половини етапу VII Трипілля, племена якої на початку 4-го тис. до н. е. заселяли простори

міжріччя Південного Бугу та Дніпра. На сьогодні відомо понад 40 поселень вказаної групи. Цюрупи є одним із поселень другої фази розвитку групи. Воно є одним із найбільш південних поселень небелівської групи. Верхній горизонт поселення відноситься до черняхівської культури ранньоримського часу.

Джерела та література

Діденко О., Стефанович В., Черномаз Б. Збірник археологічних пам'яток Уманщини. – Т. 1. – Умань, 2006. – С. 132.

Круц В., Рижов С. Звіт про обстеження археологічних пам'яток в Голованівському районі Кіровоградської області в 1989 р. // Науковий архів інституту археології НАН України. – Київ. – 1989/257.

Рижов С. Кераміка поселень трипільської культури Буго-Дніпровського межиріччя як історичне джерело. Дисертація к. і. н. Київ: Інститут археології НАН України. – 1999.

Цвек О. В. Поселення східнотрипільської культури (короткий нарис). – К., 2006.

Шишкін К. В. Планування трипільських поселень за даними аерофотозйомки // Археологія. – 52. – 1985. – С. 72-77.

АЛЪБОМ

Рис. 1. Грузьке-Циганка. Сателітна мапа компанії Google із зазначеним місцем розташування поселення площею 33,2 га на північ від с. Грузьке, Голованівського району, Кіровоградської області. Червоними ромбами відзначено місце розташування шурфів та вказано їх номери.

Рис. 2. Грузьке-Циганка. Вигляд на північну частину поселення з північного сходу.

Рис. 3. Грузьке-Циганка, шурф 1. Стратиграфія південної стінки, яка відображає руйнування культурного шару оранкою.

Рис. 4. Грузьке-Циганка, шурф 2. Стратиграфія західної стінки шурфу, яка відображає глибину (понад 30 см) залягання культурного шару поселення.

Рис. 5. Перегонівка. Сателітна мапа компанії Google із зазначеним місцем розташування поселення площею 22,4 га на північ від с. Перегонівка, Голованівського району, Кіровоградської області. Червоний ромб маркує місце розташування шурфу №1, а чорні кола – грабіжницькі шурфи на території поля.

Рис. 6. Перегонівка. Вигляд на північно-східну частину поселення з півночі.

Рис. 7. Перегонівка. Вигляд на центральну та південну частину поселення з півночі. На передньому плані розташований шурф 1.

Рис. 8. Перегонівка. Сліди грабіжницької ями в північно-західній частині поселення.

Рис. 9. Перегонівка, шурф 1. Руїни глинобитної споруди на рівні плану 1.

Рис. 10. Перегонівка, шурф 1. Стратиграфія північної стінки шурфу.

Рис. 11. Лещівка. Сателітна мапа компанії Google із зазначеним місцем розташування поселення площею 8,5 га на північ від с. Лещівка, Голованівського району, Кіровоградської області. Червоними ромбами відзначено місце розташування шурфів та вказано їх номери.

Рис. 12. Лещівка. Вигляд на поселення з південного сходу.

Рис. 13. Лещівка, шурф 1. Розташування знахідок на плані 1 та стратиграфія північної стінки, яка відображає сліди руйнування культурного шару оранкою.

Рис. 14. Лещівка, шурф 2. Стратиграфія південної та західної стінок шурфу, яка відображає руйнування культурного шару поселення незаконними розкопками.

Рис. 15. Лещівка, шурф 3. Стратиграфія західної стінки шурфу.

Рис. 16. Лешівка, шурф 4. Розташування артефактів на плані 1.

Рис. 17. Лешівка, шурф 4. Стратиграфія західної стінки шурфу.

Рис. 18. Лешівка, шурф 5. Руїни глинобитної споруди на рівні плану 1.

Рис. 19. Лешівка, шурф 5. Стратиграфія південної стінки шурфу.

Рис. 20. Лещівка. Сліди грабіжницької ями в південній частині поселення.

Рис. 21. Лещівка. Сліди грабіжницької ями в південній частині поселення.

Рис. 22. Цюрупи. Сателітна мапа компанії Google із зазначеним місцем розташування поселення площею 3,0 га на південь від с. Тернове, Голованівського району, Кіровоградської області. Червоним ромбом відзначено місце розташування шурфу 1.

Рис. 23. Цюрупи. Вигляд на центральну частину поселення з півночі.

Рис. 24. Цюрупи, шурф 1. Матеріали культурного шару поселення на плані 1.

Рис. 25. Цюрупи, шурф 1. Стратиграфія південної стінки шурфу, яка відображає глибину (понад 25 см) залягання культурного шару поселення.